

Petronius Gaius Arbiter - Satirikon

Komentář k ukázce

Nejdelší zachovalou částí díla je Hostina u Trimalchiona. Hlavním hrdinou tohoto vyprávění je neotesaný zbohatlík otrockého původu Trimalchio. Autor čtenáře provádí celou hostinou, na níž se scházejí lidé z různých společenských vrstev a jídla i pití si jaksepatří užívají. Děj hostiny se odehrává v jednom řeckém městě u neapolského zálivu.

Ukázka

Hostina u Trimalchiona

Nastal již třetí den a s ním vyhlídka na oběd na rozloučenou; ale byli jsme tolika ranami zbiti, že jsme myslili spíše na útek než na odpočinek. A když jsme tak smutni uvažovali, kterak bychom unikli hrozící bouři, ukončil naše rozpaky jeden sluha **Agamemnonův** slovy: „A co vy? Nevíte, u koho se dnes něco dává? Trimalchio, výtečný muž má v jídelně hodiny a trubače zřízeného k tomu, aby hned věděl, kolik života mu uběhlo.“ Oblékli jsme se tedy pečlivě, zapomenuvše na všechny útrapy, a vyzvali **Gitona**, jenž otrockou službu velmi ochotně zastával, aby se k nám v lázni přidružil.

Zatím ještě oblečení jsme se procházeli, ba spíše i žerty si více tropili a přistupovali ke skupinám hráčů. Najednou spatříme plešatého starce oblečeného v červenou tuniku, jak hraje míč mezi vlasatými otroky. Naši pozornost však neupoutali tak ti chlapi, ač stáli za podívanou, jako pán sám, jenž obut v trepkách házel zelenými míči. Dopadl-li některý k zemi, již jej nezvedl, nýbrž otrok držel jich plný pytel a podával z něho hráčům.

Zahlédli jsme ještě jiné věci nevídané. Na jedné straně kruhu totiž stál jeden kleštěnec a na opačné druhý: první držel stříbrný nočník, druhý počítal míče, ne však ty, které létaly hráčům při odražení z ruky do ruky, nýbrž ty, které spadly na zem. Co jsme se divili tomuto přepychu, přiběhl k nám **Menelaus** a pravil: „To je ten, u něhož máte stolovat, a počátek hostiny již vlastně vidíte.“ Ani to nedopověděl, Trimalchio luskl prsty a na to znamení mu kleštěnec mezi hrou podstrčil nočník. On se vymočil, dal si přinést vodu na ruce, a omočiv trošku prsty, utřel je chlapci o hlavu.

Příliš dlouho by trvalo upozorňovat na každou jednotlivost. Vstoupili jsme tedy do lázně, a vypotivše se, šli jsme hned k studené sprše. Trimalchio politý voňavkou dával se již utírat, ale ne plátěnými ručníky, nýbrž rouškami z nejjemnější vlny. Zatím popíjeli před jeho očima tři maséři falernské víno, a když je v hádce skoro všechno rozlévali, Trimalchio pravil: „Ten přípitek patří mně.“ Potom ho zahalili do nachové houně a posadili na nosítka. Před ním kráčeli čtyři běžci, ozdobení čestnými štítky, a v kočárku se vezl jeho miláček, zestárlý hoch se zanícenýma očima, ještě ošklivější než jeho pán Trimalchio. Když ho odnášeli, přistoupil mu k hlavě hudebník s píšťaličkou a celou cestu hrál, jako by mu něco do ucha šeptal.

Jdeme za nimi již syti obdivu a přijdeme s Agamemnonem k vratům, kde na veřejích byla přibita tato vyhláška: Který otrok vyjde bez pánova dovolení, dostane sto ran. U samého vchodu stál vrátný v zelených šatech s pásem třešňové barvy a přebíral na stříbrné míse hrách. Nad prahem visela zlatá klec se strakou, jež vítala příchozí.

Však bych si byl málem nohy zlámal, jak jsem se, maje hlavu skoro nazad, na vše s úžasem díval. Nalevo při vchodu blízko lóže vrátného byl vymalován na stěně ohromný pes na řetěze a nad ním velkými písmeny napsáno: Pozor na psa.

Moji druhové se sice smáli, ale já, nabrav zase dechu, prohlížel jsem si dále celou stěnu. Byl tam zobrazen s příslušnými nápisy trh na otroky i sám Trimalchio, on jako vlasatý hoch, drže hůl, odznak Mercuriův, a veden Minervou, vchází do Říma; dále, jak se učil počítat, a potom, jak se stal pokladníkem. To vše tam pečlivý malíř i s písemným výkladem zevrubně znázornil.

Obraz na samém již konci sloupoví představoval Mercuria, jak zvedá Trimalchiona za bradu a unáší do výše na křeslo. Vedle něho stála Štěstěna s plným rohem hojnosti a tři sudičky předoucí zlaté nitě. Také jsem zahlédl v sloupoví zástup běžců, jak s učitelem konají cvičení. Mimoto jsem uviděl v koutě velikou skříň s kapličkou, v níž stáli stříbrní bůžkové, soška Venuše z mramoru a dosti veliká zlatá krabice, kde prý byly uloženy první vousy pána domu.

Ptal jsem se dozorce v přijímací síni, jaké to malby mají uprostřed, odpověděl: „Iliadu a Odysseu a Laenatův zápas gladiátorský.“ Ale nebylo lze si tolik zajímavostí podrobně prohlížet.

Došli jsme již až do jídelny, kde vpředu účetní přijímal účty. A čemu jsem se zvláště podivil, byly svazky prutů se sekyrami, na veřejích síně připevněné a opřené vespod o jakýsi bronzový lodní zobák, na němž byl nápis: Gaiu Pompeiu Trimalchionovi, šestipánu augustálů, pokladník Cirinamus.

Týž nápis měla i se stropu visící lampa s dvěma plameny. I na obou veřejích byly přibity tabulky; na jedné, dobře-li se pamatují, bylo napsáno: Dne 30. a 31. prosince obědvá náš pán Oaius mimo dům; na druhé byla vyobrazena dráha měsíce, obrazy sedmi oběžnic a označeny byly hřebíčky různé barvy dni šťastné a nešťastné.

Když jsme chtěli, nabaživše se těch požitků, vstoupit do jídelny, zvolal jeden z otroků k službě zřízený: „Pravou nohou!“ Na chvílku jsme se ovšem zarazili ze strachu, aby nikdo z nás nepřekročil práh proti předpisu. Ale když jsme najednou pravou nohou vykročili, padl nám k nohám donaha vysvlečený otrok a prosil, abychom ho vysvobodili z trestu; provinění, pro které má být trestán, není prý veliké: někdo mu ukradl v lázních pokladníkovy šaty, které stály ani ne deset tisíc sesterciů.

Couvli jsme tedy pravýma nohama a prosili pokladníka, počítajícího v přijímací síni zlaté peníze, aby otroku prominul trest. Pyšně zvedl hlavu: „Ani mne tak nemrzí ztráta jako nedbalost toho ničemy otroka. Připravil mě o stolovní šaty, jež mi daroval k narozeninám kterýsi klient. Byl to sice pravý tyrský nach, ale jednou již praný. Však což na tom! Kvůli vám mu odpouštím.“

Poděkovali jsme mu tedy za jeho vzácnou laskavost. Když jsme vešli do jídelny, přiběhl nám vstříc ten otrok, za něhož jsme prosili, zasypal nás k našemu úžasu deštěm polibků, vzdávaje díky naší dobrotě, a řekl: „Vůbec ihned poznáte, komu jste prokázali dobrodiní. Pánovým vínem se odvděčuje služebník.“

Konečně jsme se tedy rozložili u stolu a otroci černoši nám zatím nalávali na ruce vodu sněhem chlazenou a po nich jiní klečíc u nohou nám odstraňovali s neobyčejnou jemností záděry.

A ani při tom tak obtížném zaměstnání nemlčeli, nýbrž si ještě prozpěvovali. Byl jsem zvědav, zpívá-li všechna čeleď, a proto jsem požádal o pití. Velmi ochotný otrok mi odpověděl neméně ostrým nápěvkem, a tak každý, který byl o něco požádán: člověk by myslil, že je ve sboru z pantomimy, a ne v jídelně domácího pána.

Přinesli však zákusky velmi jemné; bylť u stolu již všichni kromě Trimalchiona samého, pro něhož podle nového obyčeje bylo vyhrazeno první místo. Na tácu stál oslík z korintského bronzu, s dvojitým rancem, v němž byly na jedné straně světlé olivy, na druhé tmavé. Hřbet mu pokrývaly dvě mísy, na okrajích bylo vyryto jméno Trimalchionovo a váha stříbra. Přiletované můstky nesly na sobě malé plže, medem a mákem pokropené. Na malém stříbrném roštu ležely horké jitrnice, pod ním syrské slívy s jádry granátových jablek.

Byli jsme právě zaujati touto nádherou, když se dal za průvodu hudby Trimalchio přinést a pohodlně uložit do silně vycpaných podušek. Pohled na něho nás překvapil a strhoval k smíchu: vyholená hlava vyhlížela ven z šarlatového pláště a kolem šíje, ověšené šatem, měl ovázán šátek s širokou nachovou obrubou a s třepením visícím po obou stranách. Měl i na malíku levé ruky veliký, slabě pozlacený prsten, jak se mi zdálo, ze samého zlata, ale navrch dokola jakýmisi železnými hvězdičkami posázený.

A aby neukazoval jenom tyto šperky, odhalil pravé rámě, jež zdobil zlatý náramek a kruh ze slonoviny, spjatý skvoucím plátkem.

Prošťárav si stříbrným párátkem zuby, prohlásil: „Přátelé, neměl jsem ještě chuť jít do jídelny, ale abyste na mne nemuseli ještě déle čekat, odepřel jsem si všechno pohodlí. Dovolíte však, abych dokončil hru.“

Za ním šel sluha s šachovnicí z ebenového dřeva a s křišťálovými kostkami. Všiml jsem si věci velmi vzácné: místo bílých a černých kamenů měl zlaté a stříbrné denáry. Zatímco Trimalchio při hře vyčerpával celý slovník klení a hloupých vtípů a my jsme dosud byli při zákuscích, přinesen byl tác s kukání, v níž seděla dřevěná slepice s křídly dokola roztaženými jako kvočna na vejcích. Ihned přiskočili dva otroci, prohrabali za hlomozné hudby slámu, vybírali znova a znova paví vejce a rozdělávali je hostům, Trimalchio se zadíval na tento výjev a pravil: „Přátelé, dal jsem slepici podložit paví vejce a věru se bojím, že již budou nasedlá. Zkusme však přece, zda se dají ještě srkat.“ Vezmeme lžíce aspoň půl libry těžké a proťukáváme vejce se skořápkou udělanou z hodně maštěného, tuhého cukrářského těsta. Byl bych málem svůj díl zahodil: zdálo se mi, že se již líhne páveček, ale když jsem zaslechl starého hosta: „Tohle bude jistě něco dobrého,“ zalovil jsem rukou do skořápky a našel v ní velmi tučnou sluku obalenou pepřeným žloutkem.

Trimalchio již nechal hraní, dal si podat všech těch jídel a prohlásil zvučným hlasem, chce-li někdo z nás ještě jednou medoviny, aby si vzal. Vtom najednou dala hudba znamení a při ní sbor zpívajících sluhů rychle odklidil první přínos. V tom shonu však náhodou spadla mísa a otrok ji zdvihl ze země.

Když to Trimalchio zahlédl, dal ho zpohlavkovat a mísu zase pohodit. Pak přišel dozorce nad nádobím a vymetl stříbro koštětem s ostatním smetím. Hned potom vešli do síně dva vlasatí černoši s malými hadicemi, jako na kropení písku v amfiteátru, a nalévali vína na ruce: vodu ovšem nepodával nikdo.

Když jsme pána za jemný jeho vkus chválili, pravil: „Všichni stejně do boje! Proto jsem dal dát každému ještě zvláštní stoleček; mimoto nebude nám tak horko od té tlačence smradlavých otroků.“

Hned byly přineseny skleněné, pečlivě zasádrované džbány, jež měly na hrdlech připevněné štítky s nápisy: Stoleté falernské, ročník Opimiův. Zatímco jsme četli nápisy, zatleskal Trimalchio a pravil: „Ach, víno tedy žije déle než chudák člověk. Proto pusťme se do pití! Ve víně je život. Podávám právě opimiovské. Včera jsem nedával tak dobré víno, a byli u mne na oběd hosté mnohem vzácnější.“

Pili jsme tedy a velmi horlivě se divili vzácnému pohoštění. Vtom přinesl otrok stříbrnou kostru tak sestavenou, že se její články a obratle jako v kloubech daly otáčet na všechny strany. Hodil jí několikrát na stole a pohyblivé skloubení vytvořilo rozmanité postavy; Trimalchio k tomu prohodil: „Běda nám, ubohým tvorům, co z celého človíčka zbude. Tohleto bude z nás všech, až pryč si nás vezme pán pekla. Proto si zaživa přejme, pokud lze dobře se mít.“

Dostalo se mu pochvaly a pak přišlo jídlo, jistě ne tak hojné, jak se čekalo, ale svou neobvyklostí upoutalo všeobecnou pozornost. Na okrouhlém tácu bylo rozloženo dokola dvanáct znamení nebeských a na každé z nich položil aranžér vhodné a příslušné jídlo: na Býka kousek hovězího, na Blížence vepřová varlata a ledviny, na Raka věnec, na Lva africký fik, na Pannu dělohu sviňky ještě jalové, na Váhy vážky s dortem na jedné a s koláčkem na druhé misce, na Štíra mořskou ryбку zvanou štírek, na Střelce sépii, na Kozoroha langustu, na Vodnáře husu a na Ryby dvě parmy. Uprostřed byl vyřiznutý drn s květinami a na něm plást medu. Černošský otrok roznášel na stříbrné pánvi chléb a on sám k tomu mačkal ze sebe hnusně protivným hlasem kuplet z komedie. Když jsme se dosti mrzutě do těch všedních jídel pouštěli, pravil Trimalchio: „Navrhuji, jezme! Je tu jídlo!“

Jak to řekl, přitanečili čtyři sluhové podle zvuků hudby a odnesli svrchní část tácu. Vespod jsme pak spatřili vykrmenou drubež, vepřové vemeno a zajíce s křídly v půli těla, takže vypadal jako Pegasos. Viděli jsme také v rozích tácu čtyři sošky Marsyů; z hadiček jim pepřená rybí omáčka stékala na ryby, jež plovaly jako v nějakém náhonu.

Dáme se všichni do tleskání, k němuž dala znamení čeled', a potom se pustíme se smíchem do těch vzácných pochoutek. Trimalchio, rovněž potěšen, že se mu to překvapení podařilo, zvolal: „Řež!“ Hned vystoupil kráječ a dělil jídlo rytmickými pohyby podle hudebního doprovodu tak, jako když bojovník na voze provádí zápas podle vodních varhan. Ale Trimalchio naň přece houževnatě voláním doléhal: „Řež,

Řež!“ Tuše v tolikerém opakování toho slova nějaký vtíp, osmělil jsem se ptát na to muže stolujícího přede mnou. Ten již viděl takové hříčky častěji, i řekl: „Vidíš, ten, co řeže maso, jmenuje se Řež. A tak kdykoli pán řekne: Řež, týmž slovem ho volá i poroučí mu.“

Neměl jsem již na nic dalšího chuť; obrátiv se tedy k sousedu, začal jsem zdaleka navazovat hovor, abych se co nejvíce dověděl, a ptal jsem se, kdo je ta žena, která pobíhá sem a tam.

„To je Trimalchionova choť, jmenuje se Fortunata a měří peníze na měřice. A tuhle nedávno, co byla? S odpuštěním, pes by od ní nebyl vzal kůrku. Dnes vyrostla bůhví proč a zač do nebe a je

Trimalchionovou pravou rukou. Dokonce kdyby řekla v pravé poledne, že je tma, uvěří jí. On sám ani neví, co má; tak je zazobanej, ale ta kočka má všude oči, ani by sis nepomyslel. Střízlivá je, opatrná, ví si všude rady – holka ze zlata – , ale má zlý jazyk, štěbetavá straka. Ta dobře ví, koho má mít ráda.

Trimalchio sám má polí, kam ani oko nedohlédne, a peněz jako želez. U něho ve vrátnici leží více stříbra, než má někdo statků. A což, z otroků, na mou duši, snad sotva desetina zná svého pána. Ale on ty lajdácké kluky také dovede všechny držet zkrátka.

A nemysli si, že si musí něco kupovat, všechno se mu rodí doma: vlna, pomeranče, pepř; kdybys hledal u něho kohoutí mlíko, najdeš je. Jen například: domácí vlna mu byla málo dobrá: koupil si berany z Tarentu a pouštěl je na stádo. Aby měl atický med z domácího chovu, dal si přinést včely z Athén, zároveň se tak i ty domácí řeckými včeličkami zušlechtil. Považ, tyhle dni si objednal semeno žampionů z Indie. Jediného mezka nemá, aby nepocházel z divokého osla. Vidíš všechny ty podušky: není jediné, aby neměla vycpávku z nachové nebo šarlatové vlny. Má, co si jen duše ráčí. Ale ani ostatní jeho spolupropuštěnce nesmíš podceňovat. Jsou hodně prachatí. Vidíš toho, který leží na posledním místě třetího stolu? Má dnes svých osm set tisíc. Zbohatl z ničeho, nedávno nosil na zádech dříví, ale jak povídají – já nic nevím, jen jsem to slyšel – , vzal skřítkovi čepičku a získal poklad. Já nikomu nezavídím, když mu bůh nadělil, ale je to huba nevymáchaná a popřeje si. Tak oněhdy dal vyhlásit:

„Pompeius Diogenés pronajme od 1. července svůj byt, neboť si koupil sám dům.“ A což ten, co leží na místě pro propuštěnce, jak dobře se míval! Nemám mu to za zlé, měl svůj miliónek, ale prohospodařil ho; myslím, že ani vlas na hlavě není jeho. A bůh je mi svědkem, ne vlastní vinou; neznám lepšího člověka nad něho, ale ničemní propuštěnci, ti ho obrali o všecko. Známa věc: kde mnoho kuchařů, nejspíše přesolí, a kdo v neštěstí, všichni se ho štítí. Počestnou živnost měl, a přece to tak dopracoval! Byl obstaravatel pohřbů. Jídal jako král: černou zvěř, jemné pečivo, ptactvo; měl své výtečné kuchaře a cukráře. Více vína se u něho vylilo pod stůl, než má leckdo ve sklepě. Král z pohádky, ne člověk. Když už to s ním šlo s kopce a bál se, aby věřitelé nemyslili, že je na mizině, ohlásil dražbu touto vyhláškou: Gaius Iulius Proculus vydraží zbytečné věci.“

Ze zajímavých těch hovorů nás vyrušil Trimalchio; bylť přínos jídla již odklizen a veselí hodovníci se oddali vínu a všeobecné zábavě. On se tedy opřel o loket a pravil: „Tomuhle vínu musíte chuti dodat sami. Ryba chce plavat. Ptám se, snad nemyslíte, že jsem spokojen s těmi jídly, která jste dřív viděli na víku tácu? Tak málo-li Ulixa znáte? Co to znamená? I při jídle má člověk poznat kulturní zážitky. Ať odpočívají v pokoji kosti mého bývalého pána, který mne nenechal vyrůst jako dříví v lese. Mne nemůže nic přivést do rozpaků, jak to už prakticky ukázal tamten přínos. Tohle nebe, kde bydlí dvanáct bohů, mění se v stejný počet obrazů, a nejdřív vládne Skopec. Každý, kdo se rodí v tom znamení, má mnoho dobytka, hodně vlny, kromě toho tvrdou hlavu, drzé čelo a ostřej roh. V tom znamení se rodí velmi mnoho školometů a zabejčilejch.“

Pochválili jsme vtípný výklad hvězdářský, a proto on pokračoval: „Potom se celý nebe octne ve znamení Bejčka. A to se v něm rodí zbujníci, oráči a ti, co se sami mohou živit. Ve znamení Blíženců se zas rodí dvojspreženci, voli, dvojčata a ti, co mívají dvě želízka v ohni. Ve znamení Raka jsem se narodil já.“

Vysvětlivky jmen

Agamemnón – řečník v Kampánii

Giton – označení pro muže, majícího poměr s jiným mužem

Menelaus – učitel v Agamemnónově rétorské škole

Otázky k textu

- Které jazykové prostředky jsou v ukázce využity? Pokuste se vysvětlit slova: tunika, kleštěnec, tyrský nach, pantomima, medovina.
- Charakterizujte postavu Trimalchiona. Popište také jeho vzhled.
- Vypravujte, jak hostina probíhala. Čím se provinil vysvěcený otrok?
- O kterých starověkých literárních dílech se autor v ukázce zmiňuje?

Použitá literatura :

Dorazil, Otakar: *Poklady starověkého písemnictví*, nakl. Josef Hokr, Praha 1947